

ФАН ВА ОЛИЙ ТАЪЛИМ СОҶАСИНИ ДАВЛАТ БЮДЖЕТИДАН МОЛИЯЛАШТИРИШ

Абдурахманов Кахрамон Абдумажитович -

Тошкент давлат иқтисодиёт университети ҳузуридаги

“Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришнинг

илмий асослари ва муаммолари” илмий-

тадқиқот маркази мустақил изланувчиси

https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss4/a24

Аннотация. Мақолада фан ва олий таълим соҳасини давлат бюджетидан молиялаштириш таҳлил қилинган. Бу таҳлил турли жадваллар маълумотлари асосида Ўзбекистонда илм-фан, олий таълим ва илмий тадқиқотларни ривожлантиришга қаратилган. Унда мазкур тармоқларни молиялаштириш учун давлат бюджетидан ажратилаётган маблағлар ва олий таълим муассасалари ва илмий ходимлар сонининг йиллардаги тенденциялари ўрганилади.

Калит сўзлар: фан, олий таълим, илмий тадқиқот, давлат бюджети, олий таълим муассасалари, тадқиқотчилар, докторантура.

ФИНАНСИРОВАНИЕ ИЗ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Абдурахманов Кахрамон Абдумажитович -

Независимый исследователь научно-исследовательского центра

«Научные основы и проблемы развития экономики Узбекистана» при

Ташкентском государственном экономическом университете

Аннотация. В статье анализируется финансирование науки и высшего образования из государственного бюджета. Данный анализ направлен на развитие науки, высшего образования и научных исследований в Узбекистане на основе данных различных таблиц. Изучаются тенденции изменения количества средств, выделяемых из государственного бюджета на финансирование этих отраслей, а также количества высших учебных заведений и научных кадров.

Ключевые слова: наука, высшее образование, научные исследования, государственный бюджет, высшие учебные заведения, исследователи, докторантура.

FUNDING FROM THE STATE BUDGET OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION

Abdurakhmanov Kahramon Abdumajitovich -

Independent researcher of the research center "Scientific bases

and problems of the development of the economy of Uzbekistan"

under the Tashkent State University of Economics

Abstract. The article analyzes the financing of science and higher education from the state budget. This analysis is aimed at the development of science, higher education and scientific research in Uzbekistan based on the data of various tables. It studies trends in the number of funds allocated from the state budget for financing these sectors and the number of higher education institutions and scientific staff.

Keywords: science, higher education, research, state budget, higher education institutions, researchers, doctoral studies.

Кириш. Кўплаб мамлакатларда бўлгани каби Ўзбекистонда ҳам бюджетдан молиялаштириш тизимли жараён бўйича амалга оширилади. Ҳукумат келгуси молия йили учун даромадлар ва харажатлар сметаларини ўз ичига олган бюджетни тайёрлайди. Бюджетни шакллантириш жараёнида иқтисодий прогнозлар, ривожланишнинг устувор йўналишлари ва соҳага оид эҳтиёжлар ҳисобга олинади. Бюджет шакллантирилгандан сўнг, Олий Мажлисга тасдиқлаш учун тақдим этилади. Олий Мажлис бюджет лойиҳасини қабул қилиш тўғрисида овоз беришдан олдин кўриб чиқади ва муҳокама қилади.

Бюджет тасдиқлангандан сўнг, ҳукумат солиқлар, табиий ресурсларни қазиб олиш ва бошқа даромад манбалари каби турли каналлар орқали даромад йиғишни бошлайди. Бюджет маблағлари турли давлат вазирликлари, идораларига уларнинг белгиланган вазифалари ва устуворликларидан келиб чиққан ҳолда тақсимланади. Ушбу ажратма таълим, соғлиқни сақлаш, инфратузилма, муҳофаа ва ижтимоий таъминот каби турли соҳаларни қамраб олади. Бутун молиявий йил давомида ҳукумат бюджетнинг бажарилишини назорат қилади ва зарурат туғилганда, харажатларга тузатиш киритади. Ошкоралиқни таъминлаш ва нотўғри бошқарувнинг олдини олиш учун парламент назорати ва

жамоатчилик ҳисобдорлиги механизмлари мавжуд. Биз ушбу тадқиқот ишимизда фан ва олий таълим соҳасини давлат бюджетидан молиялаштириш ҳолатини таҳлил қилишни мақсад қилганмиз.

Адабиётлар таҳлили. Ўзбекистон Республикаси давлат бюджети ҳисобига маблағ билан таъминланадиган тармоқларда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш, бюджет ташкилотларини маблағ билан таъминлаш механизмини такомиллаштириш, бюджет маблағларидан самарали ва аниқ фойдаланиш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 3 сентябрдаги “Бюджет ташкилотларини маблағ билан таъминлаш тартибини такомиллаштириш тўғрисида”ги 414-сонли қарори қабул қилинган [1].

Харажатларни кўриб чиқиш давлат молиясининг барқарорлигини таъминлаш ва давлат харажатларининг самарадорлиги ва сифатини оширишнинг муҳим воситасидир. Улар сарф-харажатлар самарадорлигини ҳар томонлама баҳолаш асосида тежаш имкониятларини аниқлаш имконини беради. Фактларга асосланган баҳолашга кўра стратегик танловларни акс эттирувчи фискал тузатишлар умумий харажатларни қисқартиришдан кўра юқори сифатли ва узоқ муддатли тежамкорликни таъминлайди, бу, одатда, на самарали ва на фаровонликни оширади ва сиёсатнинг ўзгариши хавфига нисбатан кўпроқ ҳимоясиздир [2].

Харажатларни кўриб чиқиш мақсадлари ва уларни ўтказишга ёндашувлар турли мамлакатларда фарқланади. Баъзи мамлакатлар уларни дастурлар ва сиёсатлар доирасида самарадорликни ошириш, харажатларни ҳукумат устуворликларига мослаштириш ва жами харажатлар даражасини назорат қилиш механизми сифатида қабул қилди [3]. Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилоти мамлакатлари орасида тахминан 80 фоизи таҳлилнинг асосий мақсади бўлганида, улар харажатларни қисқартирганлигини маълум қилди. Тахминан 90 фоизи қайта устуворлаштириш учун сарф-харажатларни кўриб чиқишда муваффақиятга эришганлигини қайд этди [4].

Харажатларни кўриб чиқиш паст устувор, самарасиз харажатлардан харажатларни камайтириш ёки қайта йўналтириш имкониятларини аниқлаш учун мавжуд давлат харажатларини чуқур баҳолаш жараёнини назарда тутди [5]. Харажатларнинг ҳукумат сиёсатининг устувор йўналишларига мос келиши, белгиланган мақсадларга эришишда самарали бўлиши ва самарали тақсимланишини таъминлаш учун тизимли ёндашувни таклиф қилади [6].

Ж.Харрис ва бошқалар фикрича, харажатларни кўриб чиқиш давлат молиясини бошқаришнинг муҳим воситасидир. Улар янги усту-

ворликларни молиялаштириш, пайдо бўлаётган харажатлар босимини бартараф этиш ёки қарзларни камайтириш учун ишлатилиши мумкин бўлган молиявий майдонни яратишга ёрдам беради. Улар, шунингдек, харажатлар сифатини ва фискал натижаларни яхшилашга ёрдам бериши мумкин. Бюджетни режалаштириш учун ажралмас восита сифатида фойдаланилганда, улар бюджет қарорлари дастур ижроси билан боғлиқ бўлишини ва харажатлар ҳукумат ва унинг фуқароларининг ўзгарувчан устуворликларига мос келишини таъминлашга ёрдам беради. Мисол учун, улар, айниқса, ўрта муддатли бюджет тузилмаларида давом этаётган харажатлар учун асосий кўрсаткичларни кўриб чиқишда фойдалидир, акс ҳолда улар янги харажатлар қарорларига қараганда камроқ текширилади [7].

Харажатларни кўриб чиқишни мунтазам бюджет жараёни билан интеграциялашган ҳолда, бюджетни тақсимлаш бўйича қарорлар дастур самарадорлиги ва пул қийматига қараб маълум бўлишини ва харажатлар ўзгарувчан устуворликлар билан мос келишини таъминлайди. Шунингдек, у харажатларни кўриб чиқиш мақсадлари ҳукуматнинг ўрта муддатли фискал мақсадларига мос келишини ва харажатларни кўриб чиқиш бўйича қарорларнинг ўрта муддатли харажатлар чегаралари ва агентлик бюджетларига киритилишини таъминлайди. Австралияда стратегик харажатларни кўриб чиқиш натижалари Бюджет харажатларини текшириш қўмитаси томонидан йиллик бюджет жараёнининг бир қисми сифатида кўриб чиқилади. Бирлашган Қиролликнинг харажатларини кўриб чиқиш жараёни вақти-вақти билан амалга оширилади ва кўп йиллик давр учун давлат идоралари учун ўрта муддатли харажатлар режаларини шакллантириш учун асос сифатида ишлатилади [8].

Тадқиқот методологияси. Мақолада анализ, синтез, индукция, дедукция ва илмий мушоҳада усуллари кенг қўлланилиб, ушбу усуллар воситасида таҳлилий амаллар бажарилган ҳамда ҳулоса ва таклифлар шакллантирилган.

Таҳлил ва натижалар. Фан ва олий таълим соҳаси бугун Ўзбекистон учун энг кўп эътибор қаратилаётган ва давлат бюджети ҳисобидан молиялаштирилаётган соҳаларнинг муҳимларидан ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 октябрдаги “Илм-фанни 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-6097-сонли фармонида 2025 йилга қадар илм-фанга йўналтириладиган жами маблағларнинг ялпи ички маҳсулотга нисбатан улушини 6 бараварга, 2030 йилгача эса 10 бараварга ошириш, яъни 2 фоизга ошириш вазифаси белгилаб қўйилган. Сўнгги йилларда соҳага ажратилаётган маблағ-

MOLIYA VA SOLIQLAR

лар миқдори ўсиш тенденциясига эга бўлиб, бунинг барчаси давлат бюджети маблағларидан амалга оширилади. Шунингдек, шуни инобатга олиб, ушбу соҳани сўнгги йиллардаги бюджет ҳисобидан молиялаштиришнинг жорий ҳолатини таҳлил қилишни мақсад қилганмиз (1-жавдал).

1-жадвалда Ўзбекистон Республикаси давлат бюджетидан фан ва олий таълим муассасаларини молиялаштириш учун ажратилган маблағлар тўғрисидаги 7 йиллик маълумотлар келтирилган. Эътибор берадиган бўлсак, давлат бюджетидан фан ва олий таълим муассасаларини молиялаштириш учун ажратилган маблағлар жамиси 2017 йилда 1 145,2 млрд. сўм, 2018 йилда 1 452,0 млрд. сўм, 2019 йилда 2 291,1 млрд. сўм, 2020 йилда 3 106,9 млрд. сўм, 2021 йилда 3 824,5 млрд. сўм, 2022 йилда 6 432,8 млрд. сўмни ташкил этган бўлса, жорий тугалланмаган 2023 йилда 9 058,1 млрд. сўм режа-

лаштирилган. Йиллар давомида фан ва олий таълим муассасаларига ажратилаётган маблағларнинг ўсиш тенденцияси аниқ кузатишмоқда. Ажратилган маблағлар, айниқса, 2019 йилдан 2023 йилгача сезиларли ошган, шунингдек, 2019 йилдан 2020 йилгача ўсиш сезиларли даражада бўлди ва 2023 йилга мўлжалланган маблағлар ўтган йилларга нисбатан сезиларли даражада юқори бўлиб, ўсиб бораётган молиялаштириш Ўзбекистонда ҳукуматнинг таълим ва тадқиқотга қанчалик аҳамият бераётганини кўрсатади. Умуман олганда, маълумотлар Ўзбекистонда фан ва олий таълим муассасаларига ажратилаётган маблағларнинг ижобий тенденциясидан далolat беради. Таълим ва тадқиқотга доимий сармоя киритиш инновациялар, малака ошириш ва инсон капиталини ошириш орқали мамлакатнинг узоқ муддатли ўсиши ва ривожланишига ҳисса қўшиши мумкин.

1-жадвал

Ўзбекистон Республикаси давлат бюджетидан фан ва олий таълим муассасаларини молиялаштириш учун ажратилган маблағлар ҳолати таҳлили, млрд. сўмда

№	Ҳаммаси	2017 йил	2018 йил	2019 йил	2020 йил	2021 йил	2022 йил	2023 йил учун бюджет лойиҳаси
х	Жами	1 145,2	1 452,0	2 291,1	3 106,9	3 824,5	6 432,8	9 058,1
1.	Ноёб илмий объектлар ва илмий муассасаларни сақлаш харажатлари	55,7	120,1	260,7	309,3	449,9	618,6	760,6
2.	Илм-фанни молиялаштириш ва инновацияларни қўллаб-қувватлаш жамғармасига ажратилган маблағлар	191,8	267,3	373,6	416,4	614,2	575,6	750,0
3.	Давлат архивларини сақлаш харажатлари	15,8	24,1	34,3	37,7	38,4	52,4	60,8
3.1.	<i>республика бюджети</i>	3,2	4,8	6,9	7,5	7,7	10,9	13,5
3.2.	<i>маҳаллий бюджет</i>	12,6	19,3	27,5	30,2	30,7	41,5	47,2
4.	Фан соҳасига бошқа харажатлар	9,7	13,1	31,4	60,4	67,6	193,7	254,0
5.	Олий таълим муассасаларини сақлаш харажатлари	738,6	878,8	1 288,4	1 882,6	2 220,2	3 340,8	4 848,5
5.1.	<i>олий таълим муассасасида магистратура босқичида ўқиётган барча хотин-қизларнинг контракт тўловларини қайтариш шартисиз қоплаш учун харажатлар</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	68,1	200,0
5.2.	<i>давлат-хусусий шериклик ва давлат олий таълим ташкилотларининг буюртмалари асосида талабалар турар жойини барпо этиш бўйича лойиҳалар учун субсидиялар</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	153,0	210,0
5.3.	<i>давлат-хусусий шериклик асосида қурилган талабалар турар жойида яшайдиган талабалар учун давлат шеригига ажратиладиган субсидиялар</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	74,1
6.	Кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш муассасаларини сақлаш харажатлари	96,1	108,4	198,4	274,3	312,0	298,8	413,1
7.	Кадрларни тайёрлаш бўйича бошқа харажатлар	37,5	40,3	104,4	126,2	122,3	231,9	271,1
7.1.	<i>жумладан, Эл-норт умиди жамғармаси</i>						169,4	200,0
8.	Таълим кредитини молиялаштириш жамғармасига ажратилган маблағлар	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1 121,0	1 700,0

Манба: Иқтисодиёт ва молия вазирлигининг маълумотлари асосида муаллиф томонидан шакллантирилган.

Таҳлилларга қарайдиган бўлсак, алоҳида эътиборга молик ўсишлар, илм-фанни молиялаштириш ва инновацияларни қўллаб-қувватлаш жамғармасига ажратилган маблағлар 2017 йилда 191,8 млрд. сўм бўлган бўлса, 2023 йилда

750,0 млрд. сўмгача ўсган (+558,2 млрд. сўм), кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш муассасаларини сақлаш харажатлари 2017 йилда 96,1 млрд. сўм бўлса, 2023 йилда 413,1 млрд. сўм бўлган. Бу 317,0 млрд. сўмга ўсиш

хукумат томонидан кадрлар малакаси ва билимини оширишга алоҳида эътибор қаратилаётганидан далолатдир.

Олий таълим муассасаларини сақлаш харажатлари энг сезиларли ўсишни бошдан кечирди. Молиялаштириш ҳажми 2017 йилдаги 738,6 млрд. сўмдан 2023 йилда режалаштирил-

ган 4848,5 млрд. сўмга ўсди, бу эса 4109,9 млрд. сўмга катта ўсишни кўрсатди. Бу сифатли таълим ва илмий имкониятларни тақдим этиш учун таълим муассасаларини ривожлантиришга катта эътибор қаратилаётганидан далолат беради.

2-жадвал

Ўзбекистон Республикасининг Олий таълим муассасаларига ўқишга қабул қилишнинг давлат буюртмаси параметрлари таҳлили

№	Таълим шакли	2021/2022 ўқув йили учун ажратилган квота	2022/2023 ўқув йили учун ажратилган квота
I.	Жами ажратилган квота сони:	185 376	133 027
II.	Бакалаврлар тайёрлаш бўйича:	157 755	110 707
2.1.	кундузги таълим шакли	113 530	77 477
2.2.	сиртқи таълим шакли	37 675	26 095
2.3.	кечки таълим шакли	6 550	3 725
2.4.	масофавий таълим шакли	0	3 410
III.	Магистрлар тайёрлаш бўйича:	12 900	10 688
IV.	Имтиёзли мақсадли квота бўйича:	14 721	11 632

Манба: Иқтисодиёт ва молия вазирлигининг маълумотлари асосида муаллиф томонидан шакллантирилган.

2-жадвалда Ўзбекистон Республикасининг Олий таълим муассасаларига ўқишга қабул қилишнинг давлат буюртмаси параметрлари тўғрисида маълумотлар келтирилган бўлиб, 2021/2022 ўқув йили учун ажратилган квота 185 376 тани, 2022/2023 ўқув йили учун ажратилган квота 133 027 тани ташкил этган. Шундан бакалаврлар тайёрлаш бўйича квота сони 2021/2022 ўқув йили учун 157 755 тани, 2022/2023 ўқув йили учун 110 707 тани, магистрлар тайёрлаш бўйича мос равишда 12 900; 10 688 тани ташкил қилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 24 декабрдаги “Давлат олий таълим муассасаларига молиявий мустақиллик бериш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-61-сонли қарорига мувофиқ, 35 та давлат олий таълим муассасаларига молиявий мустақиллик берилган. Молиявий мустақиллик берилган давлат олий таълим муассасалари тўлов-контракт асосида ўқиш учун квота сонини Кузатув кенгаши қарорига асосан белгилайди.

2022 йилда умумий ўрта таълим мактаблари 11-синф битирувчилари сони 390 300 нафарни ташкил этиб, давлат олий таълим муассасалари билан қамраб олиш даражаси 34,1 фоизни ташкил этди (молиявий мустақиллик берилган давлат олий таълим муассасаларининг тўлов-контракт учун квота ҳисобга олинмаган). 34,1 % қамров даражаси олий таълим учун муқобил йўллар ёки келажакда кўпроқ талабаларни қамраб олиш учун олий таълим имкониятларини кенгайтириш зарурлигини кўрсатади.

Илмий-тадқиқот институтлари ва олий таълим муассасаларида докторантурада ўқиш

билан боғлиқ харажатлар ҳам давлат маблағлари ҳисобидан молиялаштирилиши кейинги йилларда ошиб бормоқда. Кейинги таҳлилимининг ушбу жиҳатларига эътибор қилсак (3-жадвал). Энди жадвал маълумотларига эътибор қаратадиган бўлсак, унда илмий-тадқиқот институтлари ва олий таълим муассасаларида докторантурада ўқиш билан боғлиқ харажатлар таҳлили келтирилган бўлиб, умумий давлат бюджетидан молиялаштирилаётган харажатлар 2017 йилда 24 258 751 минг сўм, 2018 йилда жами 40 419 217 минг сўм, 2019 йилда жами 106 727 676 минг сўм, 2020 йилда жами 200 943 601 минг сўм, 2021 йилда жами 267 622 694 минг сўм, 2022 йилда жами 416 256 236 минг сўм ва 2023 йил режасида жами 691 307 303 минг сўмни ташкил этган.

Илмий-тадқиқот институтларида ҳам, умумий давлат бюджетидан молиялаштириладиган олий таълим муассасаларида ҳам докторантура билан боғлиқ харажатлар сезиларли даражада ошди. Харажатлар йиллар давомида доимий равишда ошиб бормоқда, бу илмий тадқиқотлар учун давлат томонидан молиялаштиришнинг ортиб бораётганидан далолат беради. Маълумотлар 2020 йилдан бошлаб харажатларнинг, айниқса, сезиларли ўсишини кўрсатади. Ўсиб бораётган харажатлар Ўзбекистонда докторантура даражасидаги таълим ва илмий тадқиқотларни ривожлантиришга катта аҳамият бераётганини кўрсатади ва бу эса билимлар, тадқиқотлар ва инновацияларнинг ривожланишига олиб келади, мамлакатнинг турли соҳаларда ривожланишига ҳисса қўшади.

2023 йилда 691,307,303 минг сўм режалаштирилган харажатлар мамлакатда илмий

тадқиқот ишларини кучайтиришга интилиш давом этаётганидан далолат беради. Бу ҳукуматнинг илмий-тадқиқот институтлари ва олий

таълим муассасаларида докторантура таълим сифати ва салоҳиятини янада ошириш ниятидан далолат беради.

3-жадвал

Илмий-тадқиқот институтлари ва олий таълим муассасаларида докторантурада ўқиш билан боғлиқ харажатлар таҳлили, минг сўмда

Номланиши	2017 йил	2018 йил	2019 йил	2020 йил	2021 йил	2022 йил	2023 йил
Илмий-тадқиқот муассасалари							
Докторантура (DSc)	2 551 787	3 272 291	5 970 843	10 059 228	12 936 464	19 689 461	30 593 651
Таянч докторантура (PhD)	5 975 169	10 680 092	24 156 009	47 585 934	61 385 859	93 676 317	144 398 451
Жами:	8 526 956	13 952 383	30 126 853	57 645 163	74 322 324	113 365 778	174 992 102
Олий ўқув юртлари							
Докторантура (DSc)	2 761 432	3 407 724	7 492 961	10 498 176	13 565 415	20 730 737	36 541 151
Таянч докторантура (PhD)	12 970 363	23 059 110	69 107 862	132 800 263	179 734 956	282 159 721	479 774 050
Жами:	15 731 795	26 466 834	76 600 824	143 298 439	193 300 371	302 890 458	516 315 201
Умумий жами:	24 258 751	40 419 217	106 727 676	200 943 601	267 622 694	416 256 236	691 307 303

Манба: Иқтисодиёт ва молия вазирлигининг маълумотлари асосида муаллиф томонидан шакллантирилган.

Харажатларнинг ортиб бораётгани ҳукуматнинг билимга асосланган иқтисодий ривожлантириш ва турли соҳалардаги илғор тадқиқотларни рағбатлантиришга содиқлигини кўрсатади. Докторантурани қўллаб-қувватлаш орқали Ўзбекистон малакали кадрларни етиштириш ва мамлакатнинг узоқ муддатли ўсиши ва ривожланишига ҳисса қўшиши мумкин бўлган илмий-техника тараққиёти учун қулай муҳит яратишни мақсад қилган.

Хулоса ва таклифлар. Юқорида олиб борилган таҳлилий маълумотлар асосида қуйидаги хулосаларни чиқаришимиз мумкин:

1. Ўзбекистонда илм-фан ва олий таълим муассасаларини молиялаштириш учун давлат бюджетидан ажратилаётган маблағлар изчил ошиб бормоқда. Бу ҳукуматнинг иқтисодий тараққиёт ва жамият тараққиётига қўмаклашиш учун таълим, тадқиқот ва инновацияларга катта эътибор қаратаётганлигини кўрсатади.

2. Олий таълим муассасалари сони йиллар давомида муттасил ортиб бормоқда, бу эса аҳолининг олий таълим олиш имкониятларини кенгайтиришга қаратилаётган эътиборни акс эттиради.

3. Илмий-тадқиқот институтларида ҳам, олий ўқув юртларида ҳам илмий тадқиқот фаолияти билан шуғулланувчи тадқиқотчилар сони

сезиларли даражада ошганини кўрсатди. Бу мамлакатнинг тадқиқот ва билим яратишга қаратилган саъй-ҳаракатларини кўрсатади.

4. Докторантура билан боғлиқ харажатлар сезиларли ўсишига гувоҳ бўлдик, бу докторантура таълими ва тадқиқотларига устувор аҳамият беришдан далолат беради, бу эса турли соҳаларда ютуқларга олиб келиши мумкин.

5. Айрим давлат олий таълим муассасаларига молиявий мустақиллик бериш қарорлар қабул қилишда кўпроқ автономия ва мослашувчанликка ўтишни таклиф қилади, бу эса ресурсларни тақсимлашда самарадорликни оширишга ёрдам беради.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, умумий таҳлил Ўзбекистонда фан, олий таълим, илмий тадқиқот соҳалари ривожининг ижобий йўналишини кўрсатади. Ҳукуматнинг таълим ва илмий тадқиқот фаолиятини изчил сармоялаш ва қўллаб-қувватлаши мамлакатда иқтисодий ўсиш, технологик тараққиёт ва инсон капиталини ривожлантиришга узоқ муддатли ижобий таъсир кўрсатиши мумкин. Докторантура таълимига эътибор қаратилаётгани, тадқиқотчилар сонининг кўпайиши ҳам мамлакатнинг билимга асосланган саноат ва инновацияларга интилишидан далолат беради.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 3 сентябрдаги "Бюджет ташкилотларини маблағ билан таъминлаш тартибини такомиллаштириш тўғрисида"ги 414-сонли қарори.
2. International Monetary Fund (IMF). 2014. Fiscal Monitor: Public Expenditure Reform-Making Difficult Choices. Washington, DC, April.
3. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). 2019a. "Budgeting and Public Expenditures in OECD Countries 2019". Paris.
4. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). 2019b. OECD Performance Budgeting Survey, Question 42. Paris.
5. Robinson, Marc. 2014. "Spending Reviews". OECD Journal on Budgeting 13 (2).

6. Vandierendonck, Caroline. 2014. "Public Spending Reviews: Design, Conduct, Implementation". *Economic Papers* 525, European Commission, Brussels.
7. Harris, Jason, Richard Hughes, Goesta Ljungman and Carla Sateriale. 2013. "Medium-Term Budget Frameworks in Advanced Economies: Objective, Design, and Performance". In *Public Financial Management and Its Emerging Architecture*, edited by Marco Cangiano, Theresa R. Curristine, and Michel Lazare. Washington, DC: International Monetary Fund.
8. Bova, Elva, Riccardo Ercoli, and Xavier Vanden Bosch. 2020. "Spending Reviews: Some Insights from Practitioners". *European Economy Discussion Paper* 2015. 135, Directorate General Economic and Financial Affairs, European Commission, Brussels.
9. Исаев Ф. Совершенствование налогообложения имущества. // *Экономика и инновационные технологии*. 2021. № 6. С. 326-333.
10. Исаев Ф. (2023). Солиқ текширувлари: аудит самарадорлиги таҳлили. // *Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар*, 11(1), 394-401. https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss1/a42
11. Исаев Ф. (2022). Йирик корхоналар мисолида солиқ йиғилувчанлиги кўрсаткичини таҳлил қилиш методикасини такомиллаштириш. // *Iqtisodiyot va ta'lim*, 24(1), 317-326. Retrieved from <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/955>
12. Исаев Ф. Аудит самарадорлигининг назарий-амалий талқини. // *Приоритетные направления, современные тенденции и перспективы развития финансового рынка*. 2023. С. 359-361.
13. Жумаев Н., Ризаев Н. & Исаев Ф. (2023). Ўзбекистонда бухгалтерия ҳисобини халқаро стандартларга мувофиқлаштиришда туркий давлатлар тажрибаси. // *Iqtisodiyot va ta'lim*, 24(2), 58-67. Retrieved from <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/1014>
14. Исаев Ф. (2023). Солиқ юкини камайтиришда солиқ таҳлилининг таъсирига оид назарий мулоҳазалар. *International Journal of Economics and Innovative Technologies*. 11(2), 415-421. https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss2/i41
15. Исаев Ф.И. Солиқ текширувларини рақамлаштириш зарурияти. // "Бизнес-эксперт" илмий журнали. 2021. Т. 6. С. 52-54.
16. Исаев Ф. (2023). Солиқларнинг фаровонликка таъсири назарияси. "Milliy Iqtisodiyotni Isloh Qilish Va Barqaror Rivojlantirish istiqbollari" Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi Materiallari to'plami., 206-208. Retrieved from <https://conference.tsue.uz/index.php/article/article/view/393>
17. Исаев Ф. (2023). Солиқ таҳлили – иқтисодий таҳлилининг таркибий қисми. *Nashrlar*. Retrieved from <https://e-itt.uz/index.php/editions/article/view/35>
18. Исаев Ф. (2021). Солиқ юкини аниқлаш методикасини такомиллаштириш. // *Iqtisodiyot va ta'lim*, (6), 86-91. https://doi.org/10.55439/ECED/vol_iss6/a286

СОЛИҚ СИЁСАТИ ВА СТРАТЕГИЯСИНING ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ МАЗМУНИ ВА ЮЗАГА КЕЛИШИНING ИҚТИСОДИЙ ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ

Исматов Холбута Бегматович

Тошкент давлат иқтисодиёт университети
мустақил тадқиқотчиси

https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss4/a25

Аннотация. Мазкур мақолада республикада янги тараққиёт стратегиясида солиқ-бюджет тизими самарадорлигини таъминлаш ҳақида сўз боради. Ҳар қайси мамлакатнинг иқтисодий сиёсатида солиқ сиёсати ўта муҳим роль ўйнайди. Солиқ сиёсати давлатнинг бошқа иқтисодий сиёсатининг йўналишларига кучли узвий боғлиқлиги билан бир қаторда, уларга таъсир қилиб боради. Солиқ сиёсатини тўғри ишлаб чиқиш ва унинг стратегик ҳамда тактик йўналишларини белгилаб олиш ўта долзарб ва мураккаб жараён ҳисобланади. Мазкур мақолада солиқ сиёсатининг мазмуни, унинг стратегияси ва тактикаси ҳамда бузунги кунда Ўзбекистон солиқ сиёсатининг устувор йўналишлари таҳлил қилинади.

Калит сўзлар: солиқ, солиқ муносабати, иқтисодий сиёсат, солиқ сиёсати, солиқ сиёсати стратегияси, солиқ сиёсати тактикаси, солиқ ставкаси, солиқ имтиёзлари, солиқ сиёсати йўналишлари, давлат бюджети, марказлаштирилган пул фондлари, солиқ маъмурчилиги, солиқ юки.

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ И СТРАТЕГИИ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ВОЗНИКНОВЕНИЯ

Исматов Холбута Бегматович

Самостоятельный соискатель Ташкентского
государственного экономического университета

Аннотация. В данной статье речь идет об обеспечении эффективности налогово-бюджетной системы в новой стратегии развития нашей республики. Налоговая политика играет очень важную роль в экономической политике любой страны. Налоговая политика тесно связана с другими видами экономической политики государства и оказывает на них влияние. Правильная разработка налоговой политики и определение ее стратегических и тактических направлений – очень актуальный и сложный процесс. В данной статье анализируется содержание налоговой политики, ее стратегия и тактика, а также приоритетные направления налоговой политики Узбекистана на сегодняшний день.

Ключевые слова: налог, налоговые отношения, экономическая политика, налоговая политика, стратегия налоговой политики, тактика налоговой политики, налоговая ставка, налоговые льготы, направления налоговой политики, государственный бюджет, централизованные денежные фонды, налоговое администрирование, налоговое бремя.